

pro většinu zaměstnanců nezávisí jen na jejich individuální iniciativě, ale také na fungování sociálních procesů a institucí trhu práce, které do značné míry určují jeho konkrétní podobu v dané zemi včetně příslušné pracovněprávní legislativy. Koneckonců, i v Česku se ještě pořád tu a tam pochybuje například o smyslu minimální mzdy, kdy se někdy vyskytuje i krajně zjednodušené pojetí této veličiny jako regulace ceny práce (cenového prahu) potenciálně zvyšující míru nezaměstnanosti, z čehož se někdy odvozuje její zpochybňování. Přitom právě při vysoké úrovni sociálního dialogu může klesat míra vynuceného odměňování nízkokvalifikovaných či znevýhodněných skupin zaměstnanců, jak to ukazuje praxe zemí, které centrální minimální mzdu stanovenu nemají a nahrazují ji například kolektivními dohodami na úrovni jednotlivých odvětví (např. Rakousko).

Hodnocená publikace zahrnuje tyto státy: Česko, Francii, Německo, Řecko, Irsko, Itálii, Polsko, Rumunsko, Španělsko, Švédsko, Turecko, pobaltské země a region Jaderského moře (bývalé Jugoslávie). Jsou to tedy většinou jak „staré“ země Evropské unie, tak i nové země, které mají ve své historii desetiletí fungování v rámci socialistického tábora, kde byla práce organizována na odlišných principech, než tomu je v kapitalismu. To mohlo paradoxně roli sociálního dialogu v těchto zemích oslabit, neboť konflikty v tomto směru byly alespoň oficiálně minimalizovány. V praxi to však bylo obvykle za cenu nivelizace a snížení motivace pro ekonomickou aktivitu, tedy opačného extrému oproti současnému kapitalismu, který poskytuje často motivaci velice silnou, ale pro velkou většinu zaměstnanců nedosažitelnou nebo spojenou spíše s pasivními příjmy než s aktivními. O to zajímavější je přečíst si o realitě v těchto zemích ve vzájemném srovnání a návaznosti.

Téma sociálního dialogu a role sociálních partnerů na trhu práce je někdy podceňováno, neboť může působit méně dynamicky a atraktivně než některá jiná témata sociální politiky nebo třeba diskuse o výši daní či minimální mzdy. Příčinou může být i někdy se vyskytující zdoluhavost a zdánlivá bezúčinnost jednotlivých procesů. Nicméně z hlediska fungování trhu práce, a především výsledků a prostředí takového trhu, je – jak už jsme uvedli – zcela zásadní; koneckonců i charakteristiky jednotlivých zemí to dokládají. Jako příklad můžeme uvést specifika Švédska jako země s vysokou úrovní sociálního dialogu, a na druhé straně problémy sledované během vývoje některých bývalých socialistických zemí, kde se role a vzájemný respekt sociálních partnerů po přechodu na tržní ekonomiku vytvářel velice komplikovaně.

V obecnějších částech knihy se autoři dotýkají problémů vyplývajících z vývoje pracovního trhu: tedy jak utvářet sociální dialog a jeho instituce v podmínkách změny jeho fungování. Identifikují jednotlivé procesy a zabývají se tím, jak zachovat a posílit roli jednotlivých účastníků sociálního dialogu a zlepšit fungování trhu práce tak, aby sloužil zájmům všech aktérů; nikoli pouze jednostranně zvýhodňoval tu stranu, která si tak či onak vydobude lepší vyjednávací pozici. Důležitá je také autonomie jednotlivých aktérů včetně jejího právního vymezení.

Recenzovaná kniha nezapře instituci, která stojí za jejím vydáním, tedy Mezinárodní organizací práce. Nikoli však v bezbřehém lobbingu za výhody pro pracující, ale v upřímném zájmu o dobré fungování trhu práce i v nových podmínkách a průzkumu cest, jak toho s respektem ke všem sociálním partnerům docílit. V tomto smyslu lze publikaci doporučit čtenářům, kterým je tento cíl sympatický, neboť v ní najdou

odborně podložený náhled na to, jak lze takového cíle dosáhnout a na co si při tom dát pozor. Nu a přečíst si ji mohou jistě i reprezentanti jednotlivých zájmových skupin a „čistí“ ekonomové, neboť po jejím přečtení mohou pochopit, jak jsou procesy na trhu práce komplikované a že část toho, co často popisují jako logické kauzality a neměnné zákonitosti, jsou spíše výsledky těchto procesů, které v moderní společnosti nabývají často značně komplexní podobu. Současně však tato komplexní podoba hledí i na zájmy a důstojnou pozici všech zúčastněných aktérů, což bez této snahy či při vynuceném zjednodušení zdaleka nastat nemusí: z historie známe řadu příkladů, kdy trh práce spontánně vyprodukoval sociálně či právně zcela nevyhovující, ač třeba jednoduché a logicky vysvětlitelné řešení.

Trh práce a sociální dialog se ve světle této knihy jeví jako dynamický proces interakce jednotlivých aktérů, často kolektivního, respektive skupinového charakteru, který je ovlivňován jednotlivými společensko-ekonomickými procesy a jehož adaptace na změnu rozhodně není automatická nebo čistě efektivní tržní rovnováhu hledající, o čemž svědčí i rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Takové pojetí není v českém akademickém prostředí často prezentováno, a proto je tato kniha vítaným příspěvkem k obohacení příslušné debaty.

Doc. Ing. Jan Mertl, Ph.D.

(jan.mertl@outlook.com) absolvoval doktorské studium na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze u prof. Krebse. Nyní je docentem v oboru hospodářská politika na katedře financí Vysoké školy finanční a správní (Department of Finance, University of Finance and Administration), Estonská 500, 101 00 Praha 10. Odborně se věnuje sociálnímu zabezpečení, veřejným financím a zdravotní politice.

Listina v kontextu společenských změn

Vladimír Barák

Kudrna, Jan (ed.): Listina v kontextu společenských změn (K 30. výročí jejího přijetí). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, 300 stran, ISBN: 978-80-7552-076-0.

Sborník je výstupem z odborné konference k 30. výročí přijetí Listiny základních práv a svobod československým Federálním shromážděním. Editor Jan Kudrna pracoval s více jak dvacátkou textů elitních právníků, kteří Listinu komentují, hodnotí a vysvětlují z pohledu své právní specializace. Výsledná publikace je velmi kvalitní, umně sestavená a představuje Listinu nejen jako fenomén právněteoretický, ale rovněž prakticky uchopený coby dokument významný pro fungování společnosti jako celku. Lze ji doporučit především těm, kteří se blíže zajímají o problematiku lidských práv, zaujme ale rovněž čtenáře sledující politické dění posledních dekád.

Přijetí Listiny základních lidských práv a svobod před 30 lety bylo unikátní událostí

čí českých novodobých dějin. Listina nás pevně ukotvila do demokratického prostředí, v němž každý lidský život má význam

a zasluhuje ochranu. Narovnal vztah mezi státem a občanem, přiznala občanům práva na úrovni ústavních zákonů a vrátila český

právní systém tam, kam v minulosti patřil: do tradičního evropského liberalismu. Pamětníci a historici si pod Listinou rovněž zcela jistě představí politický náboj. Tvůrci Listiny na jejím textu pracovali ve specifické atmosféře změny režimu, kdy dokument doplňovaly proklamace a dobové interpretace. Autoři se vypořádávali s tím, co bylo. Nesvobodu jednotlivými články Listiny přetvářeli v dobovou svobodu. Dávali lidem naději, že slušný život bude náležitě oceněn soudní ochranou a nepopíratelnými právy. Za zmínku stojí i to, že dokument již v rané fázi svého vzniku obsahoval části zabývající se ochranou dětí, seniorů či handicapovaných. Výrazně tak předběhl tendence například antidiskriminačního přístupu, jenž se stal v České republice významným tématem až kolem roku 2009, kdy byl přijat kontroverzní zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, tzv. antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb. (srov. autorovu recenzi ve Fóru sociální politiky č. 3/2021). Nové a novelizované zákony zabývající se ochranou práv specifických ohrožených skupin obyvatelstva tak měly oporu v Listině, což z ní dosud činí velmi výjimečný dokument.

Jen málokterá legislativní norma však nezastarává. Do životů lidí zasahují hospodářské, technologické, ekologické a politické proměny. Přejít do digitální společnosti s sebou nese nové výzvy. Do všeho navíc promlouvají celosvětové tendence: globální tlaky, které ovlivňují české občany, české rodiny, osobní i pracovní životy. Editor recenzovaného sborníku si v úvodu klade následující otázky: Jaký je význam Listiny dnes? Jaký bude v dalších desetiletích? Kam se Listina za 30 let posunula, případně kde ke změně dosud nedošlo? Je uspokojující, že se nejedná o řečnické otázky, ale jednotliví autoři příspěvků se na ně skutečně snaží odpovědět. Na právníky mnohdy až nezvykle přímo a srozumitelně i pro běžné čtenáře. Právě různorodost jednotlivých textů je největším kladem celé publikace.

Naplno se projevila obecná pozitiva sborníků textů různých autorů: tedy široký rozptyl témat. To, že každý přispěvatel má svůj unikátní styl psaní (a text nezačne nudit), i to, že autoři se věnují své úzké specializaci v právu, tudíž jsou odborné texty velmi důkladně zpracované, působí erudovaně. Drobným nedostatkem je chybějící abstrakt u jednotlivých příspěvků.

Závěrem si dovoluji doporučit jednotlivé texty. Právě známá a respektovaná jména autorů a názvy příspěvků totiž nejlépe ilustrují, jak obsáhlá a odborně zdařilá recenzovaná publikace je. A rovněž, z jakých možná až netušených pohledů se dá na Listinu nahlížet. Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský ve svém textu „Konkurence lidských práv a svobod v judikatuře Ústavního soudu“ dává nahlédnout pod pokličku rozhodování ústavních soudců. V celkem čtyřech přiběžících čtenářích předkládá zajímavé kauzy, v nichž museli ústavní soudci nacházet východiska za pomoci testu proporcionality (etiky, legality, legitimacy). Jedním z příběhů je ten, kdy si poslanci v roce 2009

rozpustili Poslaneckou sněmovnu jednorázovým ústavním zákonem. Ten následně soudci zrušili. Velmi zajímavý je rovněž příběh o určování otcovství.

Pro odborníky na sociální politiku by mohla být velmi inspirativní stať Haralda Christiana Scheua. Zabývá se v něm postavením menšin podle Listiny a rovněž Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin. Rovněž text Zuzany Mackové je pro sociální vědce velmi zajímavý: „Právo na primerané sociálně zabezpečenie ako základný predpoklad ľudsky dôstojného života.“ Editor sborníku Jan Kudrna sám přispěl textem „Svoboda pohybu v uplynulých 30 letech – od práva 'opustit vlast a vrátit se' k právu na 'dovolenou na Zanzibaru' bez omezení“. Autor se zde zabývá svobodou pohybu, což zejména v době covidové pandemie a vládního nařízení o zákazech cestování do konkrétních zemí dosud je velmi aktuálním tématem. Covidová pandemie ale inspirovala k příspěvkům i další autory. Jiří Hřebejk se zabývá základními právy v mimořádných stavech. Jindřiška Syllová pak konkrétními covidovými vládními opatřeními, zejména využitím proporcionality jako důvodu pro jejich soudní řešení. Mne osobně pak velmi zaujala stať Jana Hořeňovského. Její název „Aktuální otázky svobody projevu v době sociálních sítí“ hovoří za vše.

Publikaci jako celek lze čtenářům jednoznačně doporučit: každý si v ní jistě najde své téma, které jej možná inspiruje k reakci či důkladnějšímu prostudování.

Mgr. Vladimír Barák, Ph.D.

(vladimir.barak@vse.cz) absolvoval doktorské studium pod vedením prof. Vojtěcha Krebse na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze. Nadále zde působí na Katedře hospodářské a sociální politiky (Department of Economic and Social Policy, Faculty of Economics, University of Economics), Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika.

Novinka z činnosti VÚPSV/RILSA

VÚPSV/RILSA odstartoval historicky první plošný sběr dat o kvalitě výkonu sociální práce v ČR

Sociálním pracovnícům a pracovníkům, kteří v současné době působí v České republice, byl v polovině června výzkumnými pracovníci VÚPSV/RILSA rozeslán e-mail s prosbou o vyplnění anonymního online dotazníku.

Za předpokladu, že se do dotazníkového šetření zapojí většina sociálních pracovníků a pracovníků, získané poznatky:

- poskytnou popis aktuálního stavu v oblasti kvality výkonu sociální práce v celorepublikovém měřítku;
- umožní srovnání kvality výkonu sociální práce mezi jednotlivými kraji a případně mezi vybranými sektory výkonu sociální práce;
- napomohou formulaci návrhů doporučení, na které podmínky výkonu sociální práce je třeba se při tvorbě politik prioritně zaměřit ze strany MPSV i jiných resortů, v nichž je sociální práce vykonávána;
- budou zdrojem podkladů a argumentů pro zainteresovanou odbornou veřejnost (sociální pracovníky, zastřešující profesní sdružení, vzdělavatele) při jednáních o zlepšování podmínek výkonu sociální práce.

Podrobné informace o tomto dotazníkovém šetření prováděném v rámci projektu VÚPSV/RILSA *Kvalita výkonu sociální práce v ČR – vytvoření metodiky hodnocení a provedení prvotní evaluace* a o jeho dosavadních výstupech naleznete zde: <https://www.vupsv.cz/vybrane-projekty/kvalita-vykonu-socialni-prace-v-ceske-republice/>. Tamtéž budou umístěny výsledky tohoto dotazníkového šetření.